

HET CONTINENT ZONDER EIGENSCHAPPEN

Peter
Sloterdijk

Vertaling
Mark Wildschut

Bladwijzers
in het boek
Europa

Boom

Het
continent
zonder
eigen-
schappen

Inhoud

9

Uitvluchten, necrologie, naspel

[EERSTE OPENINGSTOESPRAAK]

29

Latijns-Europa

Het continent, het imperium en zijn overdrachten

[TWEEDE OPENINGSTOESPRAAK]

57

De *Grande École* van de wereld

Europa als leerverband: Uit het boek van verheffingen

[LEZING 1]

89

Out of Revolution

Hoe een Duits historicus de autobiografie van
de Europeanen schrijft

[LEZING 2]

125

Geschiedenis *a priori*

Het boek van de eindspelen. Spenglers profetie en
hoe die in vervulling is gegaan

[LEZING 3]

153

Dire vrai sur soi-même

Het Europese boek der bekentenissen

[LEZING 4]

181

Ga, steek de wereld in brand!

Uit het boek van de uitbreidingen

[LEZING 5]

203

Losse vis

Over schepen, globes en boventallige zonen

[LEZING 6]

225

Get a-way, you old peoples!

Uit het Boek van Tegenstemmen: Europa

in de accusatief

[LEZING 7]

255

Dankwoord

257

Noten

Forkyas:

‘Ik weet niet of de rust en het geduld er is
om mijn relaas te volgen. 't Is een lang verhaal.’

Koor:

‘Geduld genoeg! Zolang we luisteren, leven wij.’¹

Uitvluchten, necrologie, naspel

[EERSTE OPENINGSTOESPRAAK]

Van alle verwijten die tegen het merkwaardige politieke construct genaamd Europa en zijn bewoners recentelijk zijn ingebracht – wie ze allemaal wil horen moet op een lange litanie rekenen –, zou het mildste wel zijn dat het opvalt door zijn telefonische onbereikbaarheid. Men heeft de oudgediende, in november 2023 gestorven politicoloog Henry Kissinger, een voormalig minister van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten, de kwinkslag in de mond gelegd dat hij niet wist welk nummer hij kon kiezen als hij Europa aan de lijn wilde krijgen. Het verhaal was te goed verzonnen om er niet op voort te borduren, ook al kon Kissinger zich niet herinneren dat hij iets dergelijks ooit had gezegd. Hij dacht dat het een Ierse collega was geweest die het bon mot had gebezigd – wat gezien de enigszins marginale positie van Dublin niet helemaal onwaarschijnlijk klinkt. Tegen de toeschrijving van de anekdote had hij, Kissinger, nooit bezwaar gemaakt, aangezien het wel een ‘goede grap’ was.

Het lichte verwijt aan Europa dat het zich zou hebben teruggetrokken en zou lijden aan een nobele adres-zwakte – wat bijna als sclerose geïnterpreteerd kan worden –, keerde in de herfst van 2012 terug, toen de Europese Unie door het Nobelcomité in Oslo de Nobelprijs voor de Vrede kreeg toegekend. Men prees de EU voor het feit dat ze sinds meer dan zestig jaar voor vrede en welvaart had gezorgd, ook onder naties die elkaar voorheen als ervijanden hadden beschouwd – de lof maskeerde een lichte verbazing dat moderne staten naast elkaar kunnen

bestaan zonder elkaar, zoals in historische tijden gebruikelijk, per generatie minstens eenmaal te lijf te gaan. Kennelijk kon men in de Noorse hoofdstad niet besluiten aan wie het goede nieuws precies moest worden overgebracht – misschien aan het Europese parlement? Dan zou de Duitser Martin Schulz de bevoegde ontvanger van het telefoontje geweest zijn. Of had men het bij de Europese Commissie kunnen proberen, in de persoon van de Portugees José Manuel Barroso, of eventueel ook bij de Europese Raad – in dat geval had de telefoon van de Belg Herman Van Rompuy moeten klingelen. In Oslo verkoos men niemand te informeren, zogenaamd omdat men niet wilde dat het nieuws voortijdig uitlekte. Men vertrouwde erop dat de Europese Unie, als zij zich al geen telefoon voor onverwacht nieuws van buitenaf kon permitteren, via de krant of het avondjournaal wel tijdig van de huldiging op de hoogte zou worden gesteld.

Is de bereikbaarheid van Europa op het niveau van zijn hoogste politieke vertegenwoordigers al op zijn zachtst gezegd een tikje instabiel, dan is het al helemaal niet verwonderlijk wanneer pogingen Europa op volksniveau, zogezegd aan zijn sociale basis te bereiken vooralsnog weinig veelbelovend lijken. Een volk als geheel, respectievelijk een bevolking, al dan niet Europees, beschikt natuurlijk nooit over een exact postadres of telefoonnummer waarop het bereikt kan worden. Om dit probleem te verhelpen zou men het er misschien over eens kunnen worden een statistische of beter gezegd aleatorische methode te gebruiken die geschikt zou zijn om de bewoners van deze wereldstreek, bij monde van een typische vertegenwoordiger, aan de lijn te krijgen: laten we ons voorstellen dat het zou lukken één enkele persoon te selecteren die in staat zou zijn als vox populi voor de menigte van zijns gelijken te spreken! Hij zou die rol op zich mogen nemen voor zover hij alle kenmerken van de ‘gemiddelde Europeaan’ uit het jaar 2024 in zich zou verenigen, zoals Adolphe Quetelet (1796-1874), de Belgische meesterdenker van de gemiddelde waarden, als

hij nog met die taak belast had kunnen worden, hem als de regionaal typische versie van de *homme moyen* zou hebben geconcipieerd. 'Gemiddeld' is een individu niet als het zich, zoals de romanheld van Robert Musil, in de afgronden van een bestaan zonder eigenschappen verdiept; de transfiguratie tot doorsnee van de bevolking krijgt het doordat het de lokaal en globaal relevante eigenschappen in de modus van evenwichtige onopvallendheid in zich verenigt. Bij de gemiddelde Europeaan is er niets wat eruit springt – van de oren tot de opvattingen en de hartstochten is bij hem alles tot mediale waarden afgerond. De gezochte persoon zou de gemiddelde Europeaan moeten belichamen, van wie in statistische jaarboeken staat dat hij jaarlijks 11 kilo zuivere alcohol, 6,2 kilo gekookte worst en 900 gram honing nuttigt, dat hij in zijn leven 35,9 jaar arbeid verricht, dat hij 0,75 tot 0,85 nakomelingen op de wereld zet, van wie inmiddels elke tiende in een Ikea-bed wordt verwekt, dat hij jaarlijks 12.000 kilometer aflegt, 7,8 ton CO₂ uitstoot en 13 procent van zijn budget besteedt aan mobiliteitskosten.

Nu zou men alleen nog een toevalsgenerator op de kop moeten tikken, waarin alle in aanmerking komende contactgegevens zijn ingevoerd, die men de taak zou moeten geven de gemiddelde Europeaan op te sporen, zonder woede, voorkeur en bezieling. Men zou voor het telefoontje het best een onverdacht tijdstip van de dag kunnen kiezen, om personen met de neiging om later hun opwachting te maken in de wakkere wereld niet te discrimineren; ook burgers die door de Zuid-Europese siësta-cultuur gevormd zijn mogen niet op voorhand benadeeld worden. Het is zover, het experiment wordt gestart, de elektronische knikker rolt, hij selecteert, belangeloos en bovenpersoonlijk, binnen een paar minuten uit het reservoir van virtuele bereikbaarheid een van 450 miljoen kandidaten. Ergens in de Eurosfeer klingelt een ontvangtoestel. De gebruiker neemt op, en tot niemands verbazing stelt hij de voor de hand liggende vragen, voorbij irritatie en nieuwsgierigheid: Wie is

daar aan de lijn? Waar gaat het om? Men verklaart hem dat het telefoontje komt van een bureau buiten Europa, daar wil men graag een *Europeaan* leren kennen, een echte Europeaan, een normale burger van deze wereldstreek, die in zekere zin representatief is voor zijnsgelijken, die echter geen officiële, laat staan politieke functie vervult. Men wil graag een stem horen uit de bevolking van het continent dat sinds de dagen van de reizen van Columbus de ‘Oude Wereld’ heet, één individu met wie men als exponent van het lokale midden in de gunstigste zin van het woord zou kunnen spreken, zo onbevangen mogelijk, vrij van bijbedoelingen van welke aard ook. Uiteraard wilde men graag als eerste weten wie het was die men zo gelukkig was aan te treffen.

Laten we degene die werd opgebeld een paar seconden bedenktijd geven, waarin hij de beslissing neemt aan de lijn te blijven dan wel op te hangen. In die seconden, zo luidt onze suggestie, opent zich een kloof in het innerlijk van de oud-Europese geheugenruimte – en verborgen, sinds lang afgedankte herinneringen stijgen op. De gemiddelde Europeaan vreest dat men niets goeds met hem voorheeft, als men hem zo plotseling en onverhoeds uit de menigte van zijnsgelijken plukt. Het is hem opeens te moede alsof hij doffe geluiden hoort uit een ver donker hol. Instinctief begrijpt hij dat wie zo onverwacht opbelt om naar zijn identiteit te vragen hem vast en zeker in de val wil lokken. Als er naar jou gezocht werd, dan waarschijnlijk om iemand te vinden op wie men zijn pijlen kan richten. Men nam contact met hem op om een adres te hebben waartegen men beschuldigingen kan inbrengen. Maar waarom? Wat zou ons soort mensen te verwijten zijn? Waarvan zou men ons willen betichten? Nou ja, daarbuiten op een eiland vol gevaren hebben we een eenogige reus dronken gevoerd, maar dat is lang geleden: hem zijn oog uitsteken was ons goede recht, want we wilden niet, net als een paar van onze metgezellen, in zijn grot aan ons einde komen. Zeker, we moeten toegeven dat we op onze reizen rond de wereld heel wat twijfelachtige dingen

Latijns-Europa

Het continent, het imperium en
zijn overdrachten

[TWEEDE OPENINGSTOESPRAAK]

Een werelddeel als Europa een ‘continent’ noemen, lijkt in eerste instantie een talige conventie te zijn waar geen risico aan verbonden is. Zij profiteert van de sinds de achttiende eeuw ingesleten dwaling van cartografen en geografen om samenhangende landmassa’s continenten te noemen, alsof de uitgestrekte grondgebieden van het vasteland vergaarbakken waren die van wat erop ligt en erop wordt opgericht ‘inhouden’ zouden maken. Sinds de planetaire moderniteit, waarvoor de reizen van Columbus en Magellaan de weg hebben bereid, zouden we moeten weten waarom we ons de relatie tussen inhoud en vergaarbak omgekeerd moeten voorstellen. De effectieve vergaarbakken die de naam *continens*, het ‘bijeenhoudende’ verdienen, zijn de globale zeeën, die men naar de Griekse wereldrivier *okeanos* noemde, terwijl de grote landmassa’s welbeschouwd geen continenten, vergaarbakken, *containers* zijn, maar inhouden, *contents*, door de zee omspoelde samenhangende verbanden van grondgebieden en populaties.

Als we voor de inhoud ‘Europa’ naar geschikte benamingen zoeken, stuiten we op een terugwijkend fenomeen, waar men vergeefs een ‘identiteit’ op probeert te plakken. Wat is Europa dan? Heeft dit complex een essentie, een kern, een substantie? De ontkenkende antwoorden op die vaak gestelde vragen zijn te talrijk om ze in detail te recapituleren. Is Europa, afgezien